

Olav Larsen

Gammeltraktoren

I jord- og skogbruket vårt var trekrafta fra begynnelsen vår egen muskelkraft, til vi klarte å temme okser og hester. Slik fungerte det fram til mekaniseringen for alvor kom i gang. De første landbruksmaskinene (slåmaskin, selvbinder, potetopptaker osv.) ble riktignok først dratt av dyr, men etter hvert kom de første primitive traktorene.

De første var egentlig dampmaskiner på hjul, men i vårt distrikt var de både for tunge og for kostbare til å spille noen rolle.

Det som for alvor kom til å sette i gang mekaniseringen av landbruket var industrialiseringen med tilhørende flytting av arbeidskraft fra landsbygda til byene. Det ble mangel på arbeidskraft i jord- og skogbruket, men samfunnet etterspurte bygdas produkter i større grad etter som kjøpekraften hos den jevne befolkning steg. For å møte dette økte behovet for bl.a. mat måtte landbruket bli mer effektivt. En av løsningene på dette problemet ble traktorens inntog i landbruket.

Rendalens første traktor var en Mogul, en amerikansk traktor med tosylindret bensin-/parafinmotor (dvs. at den ble startet på bensin, og kjørt på parafin etter at den ble varm nok), jernhjul og kjedetrekk. Den ble innkjøpt av et maskinlag i Øvre Rendal før 1920.

Noen steder var det ikke praktisk mulig å bruke firehjuls traktor, enten fordi jorda var for bratt, eller jordveien var uegnet for maskinell drift på annen måte, eventuelt at en vanlig trak-

Adolf Bood i Rendalen med sin Fordson med jernhjul.

tor ble for dyr. Da var tohjulstraktoren et nyttig alternativ.

De første traktorene ble kun levert med jernhjul, de var sterke og punkterte ikke! Den vanligste traktoren av disse i vårt distrikt var Fordson. Den hadde en 4-sylindret bensin-/parafinmotor, og måtte sveives i gang.

Frostvæske var ikke vanlig i gamle dager, så kjølevannet måtte tappes av når arbeidsdagen var endt, særlig hvis det var fare for nattefrost! Ellers kunne motoren fryse i stykker.

Fram til 2. verdenskrig var det helst de største gardene som hadde traktorer. Etter 1945 skulle samfunnet bygges opp igjen, flere flyttet til byene, men enda måtte landbruket produsere mere mat med færre til å produsere den.

Ferguson Gråtass var produsert 1946-56. Her står den sammen med sine «yngre storebrødre» Massey Ferguson 135 og 165.

Løsningen ble flere traktorer, og nå kom vår kjære «Gråtass»! Først med bensinmotor, og etter hvert også med dieselmotor. Andre kjente merker etter krigen ble Fordson Major og Fordson Dexta, Bolinder Munktell som senere ble Volvo, Farmall, David Brown, Fiat, Zetor, Ursus, Belarus, Case, John Deere og Deutz, for bare å nevne noen.

Traktorene, som fra begynnelsen av var ganske enkle «trekkdyr», ble etter hvert mer og mer komplisert oppbygd. Fra de enkleste tohjulstraktorene og motorer med bare en eller to sylindre til dagens høyteknologiske vidundre har det ikke tatt mange årene, sett i den store sammenhengen. Fra motorer som gikk på råolje til dagens rentbrennende dieselteknologi, og GPS-styring av traktorene der kjørekaren kan sitte i sitt klimaregulerte førerhus og lese avisa eller sjekke det nyeste på Facebook eller andre nettsteder mens maskina gjør jobben. Litt

av en utvikling! Hvor går veien videre? På 1950-tallet fabulerte man om atomdrevne kjøretøyer i framtida! Vi får se ...

Kilder:

- Bilder fra Musea i Nord-Østerdal
- Bilder fra Olav Larsens fotoarkiv
- Bilde og opplysninger fra Bjørn Bakke
- Bilde og opplysninger fra Ivar Hugubakken
- Bilder og opplysninger fra Wikipedia

Den norskproduserte motorploegen Gideon. Motorplog var en vanlig betegnelse her i landet på de aller første traktorene.

Rendalens første traktor: en Mogul. Bilde fra bygdeboka.

Nyrestaurert Mogul, fotografert på Veterandagene på Magnor

Bucher tohjulstraktor, eid og restaurert av artikkelforfatteren. Tohjulstraktoren kan fortsatt gjøre nytte for seg!

Noen ganger var det vanskelig å få kjøpt ny traktor. Da bygde kreative folk om gamle biler til traktorer. For å få dem sterke nok, satte de ofte på flere girkasser etter hverandre! Her Per Kjølle i Grimsbu (Folldal) med en traktor han og sønnen Jon bygde om av en gammel lastebil i 1942. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 39323.

De første traktorene var rene «trekkdyr» uten hydraulikk til å løfte og senke redskapene. Her en Mogul med plog.

Damptraktor og hester på prærien. Dette viser overgangen dyr – maskiner. Slike tidlige traktorer var for store og tunge, og kostbare, for vårt distrikt.

Fordson med jernhjul, fra Birimarkedet.

Ref skriv fra fylkem. i Hedmark som elles oppdrag fra direktoratet for økonomisk forsvorsredskap. Her gjordypum om å innhente oppgave over alle traktorer i landet. Skendel er følgende traktorer:

1 Per Vaugen	D. Bror.	1948	26-36	P	—
2 Ole Sandström	J. Dur.	1948	26-28	P	en 2hj. telt. 2t.
3 Kåf Løkke	D. Bror	1949	26-36	P	— — — 1/3 ton
4 Eiv Kval	Spring	1947	18 -	P	2 telt. - 500-1000kg
5 Arne Holsled	D. Br.	1950	26-36	P	en 2hj. 2 ton.
6 Alf Eriksen	Tjusk	1940	11-16	Drak	en 2hj. 1. ton
7 Odd Sandvoll.	Ford	1947	24 -	B	— — 1.5 t.
8 Einar Akeröin	Farmal	1950	24 ³	P.	— — 1.5 t
9 Hakon Gian	Fod	1948	19-24	B	— — 1.5 ton
10 J. Taraldsen	J. Dur	1948	32.	P	— — 1.5 ton
11 Einar Evensen	D. Br.	1950	26-36	P	— — 3.2 t
12 Kåre Hagen	D. B.	1950	26.36	P	— — 2 t.
13 Ole Morkensen	D. B.	1948	26-36	P	— — 1.5 t.
14 Johan Susman	D. B.	1950	26-36	P.	— — 1.5 t.
15 Ingar Lorchang	F. Waj.	1949	29 -	P	— — 1. ton
16 S. M. Nyström	J. Dur	1949	27.	P	— — 2. ton.
17 Ole Morkensen	Farmal	1948	8 -	B.	—

Forsvaret ønska i 1951 å skaffe ei oversikt over traktorer i Norge. Her fra møteboka til Tynset kommunes jordstyre, sak 12/1951 i denne sammenheng.